

4. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. — 2004. — № 8. — С. 118–125.

5. Національний банк України. Сайт у мережі Інтернет. — www.bank.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 336.3

М. А. Гапонюк

канд. екон. наук., проф.
зав. кафедри фінансових ринків,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІНСТРУМЕНТИ МУНІЦИПАЛЬНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СИСТЕМІ ФАКТОРІВ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В статье рассматриваются проблемы использования потенциала рынка государственных и муниципальных бумаг для повышения доверия граждан Украины к институтам финансово рынка. Обоснованы рекомендации направленные на повышение инвестиционного спроса населения на финансовом рынке в целом, и рынке банковских депозитов — в частности.

The article is about the problems of using the potential of both government and municipal security markets for the purpose of increasing the confidence of Ukrainian citizens in institutions of financial markets. Recommendations with respect to the support of investment demand of individual investors in the financial market as a whole and particularly in the market of bank deposits were given in the article.

Ключові слова: фінансовий ринок, муніципальні облігації, державні цінні папери, індивідуальні інвестори.

Світова фінансова криза поставила під сумнів ефективність сучасної моделі фінансових ринків. Як центральні уряди, так і суб'єкти мікрорівня опинилися в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів. Невпинне нарощування кредитування економіки, що спостерігалось у 2005–2008 рр., відсутність дієвих механізмів хеджування ризиків для індивідуальних позичальників та інвесторів, відверто необґрунтована цінова політика банківських інституцій різко підірвали довіру населення України до банківського сектору та механізмів фінансового ринку.

Фактично, в Україні сформовано два абсолютно протилежних табори індивідуальних учасників фінансового ринку. Перший, у якому сконцентровані вкладники банків, будь-якими засобами намагається повернути кошти за депозитними договорами, другий, у якому представники позичальників, робить спроби пом'якшити вплив кредитних угод на власну економічну діяльність. Зрозуміло, що в таких умовах виникає необхідність перегляду існуючих стратегій розвитку фінансового ринку та банківського сектору, обґрунтування принципово нових підходів до залучення заощаджень населення через фінансові інструменти. Саме ця проблематика визначає актуальність представленої статті.

Слід зазначити, що питання функціонування фінансового ринку України в розрізі окремих сегментів завжди перебували в центрі наукових досліджень вітчизняних учених. Зокрема, привертають увагу роботи А. Гальчинського, О. Мозгового, А. Федоренка, В. Федосова, А. Мороза, М. Алексєєнка, О. Підхомного, В. Корнеєва. Про те, всі вони були надруковані в докризовий період та не відображали тенденцій, притаманних світовій фінансовій архітектурі на сучасному етапі. Оскільки різке падіння довіри до інститутів фінансового ринку серед населення України впливає на характер та ефективність використовуваних механізмів та інструментів, вказані наукові доробки потребують актуалізації, насамперед, у частині використання емісійного потенціалу держави та місцевих органів влади.

Зазначимо, що економічний розвиток як України, так і світової громади, в період 2005 — початок 2008 рр. визначався окремими тенденціями, які давали підстави для не зовсім втішних прогнозів. По-перше, відбувалася кредитна експансія, що виражалася в галопуючому нарощуванні ролі кредитних ресурсів у національних економіках. При цьому, це стосувалося як ринків облігацій, так і ринків несек'юритизованих боргових інструментів. Так, за даними Банку міжнародних розрахунків станом на березень 2008 року обсяг внутрішніх ринків корпоративних облігацій склав 60 406 млрд дол., при цьому в розрізі емітентів він характеризувався наступною структурою (рис. 1).

Як видно з рис. 1, домінуюче положення на внутрішніх ринках облігацій займали центральні уряди та фінансові інститути, тоді як корпоративні емітенти перебували на третій позиції за рангом.

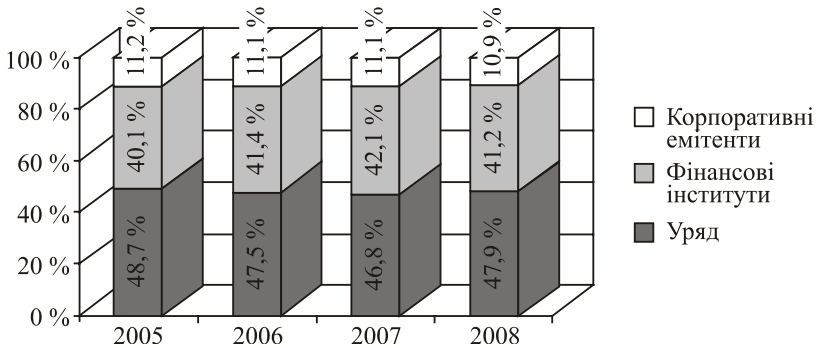

Рис. 1. Структура внутрішніх випусків облігацій (світова економіка)

Джерело: складено за [1]

Примітка: дані за 2008 рік за березень.

По-друге, ситуація на ринку боргових капіталів виглядала абсолютно інакше, при цьому можна говорити про певні деформації (табл. 1).

Таблиця 1

РИНКИ БОРГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УКРАЇНІ, млрд грн

№ з/п	Сегмент	2005	2006	2007	2008
1	Облігації внутрішньої державної позики	7,2	1,6	3,62	9,77
2	Облігації місцевої позики	0,35	0,08	0,15	0,94
3	Корпоративні облігації	12,75	22,07	44,48	28,45
4	Обсяг виданих кредитів членам кредитних спілок	1,14	2,59	4,51	5,57
5	Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України	143,4	245,2	426,9	734,0

Джерело: складено за [2–4].

Отже, аналіз даних табл. 1 дає підстави стверджувати, що тенденції ринку боргового капіталу в Україні за багатьма ознаками були подібними до так званих «мільних бульбашок», які час від

часу характерні фондовим ринкам. Зокрема, в структурі боргового ринку домінують запозичення приватного сектору, а не держави. Так ринок корпоративних облігацій перевищує ринок ОВДП у 3 рази, а вимоги банків за кредитами в економіку України перевищують запозичення держави через випуск облігацій на внутрішньому ринку — у 82 рази. Абсолютно пасивною виглядає емісійна стратегія місцевих органів влади в Україні.

Як вже зазначалося, найбільш загрозливою ситуація склалася щодо домашніх господарств, при чому це стосувалося як їх інвестиційного потенціалу, так і позицій на ринку кредитування. В площині формування довіри населення до фінансових інститутів найбільшим деформаціям піддалися вкладники комерційних банків (рис. 2).

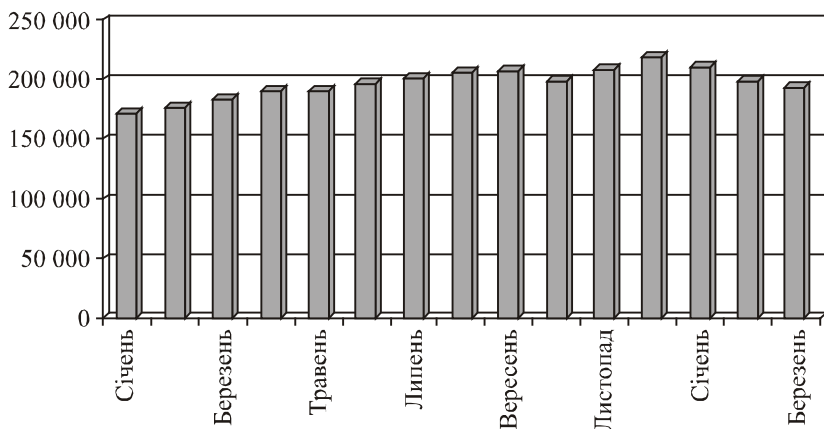

Рис. 2. Депозити домашніх господарств у 2008–2009 рр., млн грн

Джерело: складено автором за [2].

З рис. 2 явно проглядається динаміка до зниження обсягів депозитів домашніх господарств протягом листопада 2008 року — березня 2009 року. Окрім того, необхідно зважати на той факт, що збільшення вартісних показників депозитів у листопаді–грудні 2008 року пояснюється тільки різким зниженням курсу національної валюти до долара США та євро та відповідною переоцінкою депозитів у іноземних валютах, частка яких коливається в межах 47–50 %. Зокрема, станом на початок 2009 року структура депозитів домогосподарств мала наступний вигляд (рис. 3).

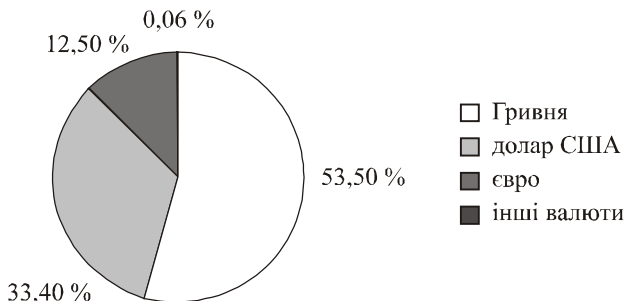

Рис. 3. Структура депозитів домогосподарств у розрізі валют
Джерело: складено за даними [2].

У загальному можна говорити про наступні причини цих негативних явищ в Україні:

- масові проблеми з ресурсною базою, що виникли у вітчизняних банківських інститутів з першими проявами фінансової кризи. Станом на кінець квітня 2009 року за даними Національного банку України тимчасова адміністрація була введена в наступних банках: ТОВ «Укрпромбанк», АКБ «Національний кредит», ВАТ «КБ «Причорномор'я», АКБ «Київ», ВАТ «КБ «Надра», ТОВ «Західкомбанк», АКБ «Одеса-банк», АКБ «Трансбанк», ВАТ «БІГ Енергія», ВАТ «РОДОВІД БАНК», АБ «Банк регіонального розвитку», ВАТ КБ «Арма», ВАТ «Селянський комерційний банк «Дністер» [5];

- економічна криза призвела до зниження доходів населення України, збільшення безробіття. Так, за даними Державного комітету статистики України станом на кінець 2008 року рівень безробіття серед населення економічно активного віку склав 6,4 %, збільшившись за півріччя на 0,2 % [6].

Не сприяє позитивному відношенню індивідуальних інвесторів і відверто непродумана політика комерційних банків у відношенні до власних позичальників. Зокрема, саме банківські інститути безмежно популяризуючи іпотечне та споживче кредитування серед населення України, сприяли порушенню нормальних співвідношень між доходами та кредитними платежами, що в умовах недостатньої економічної грамотності населення призвело до накопичення сумнівних боргів у домогосподарств (рис. 4).

Окрім того, деформованою залишається і структура кредитів, що знаходить своє відображення в наступному:

- висока частка кредитів в іноземній валюті. Станом на 1 квітня 2009 року частка таких зобов'язань складає 72,2 % від їх загальної кількості. Структура зобов'язань населення України теж опосередковано відображає рівень довіри населення України до національної економіки взагалі та гривні — зокрема. Слід зазначити, що грошово-кредитна політика влади в період 2005–2008 рр. не сприяла популяризації гривні, а стабільність національної валюти створювала в населення ілюзію безмежних можливостей щодо виконання своїх зобов'язань за кредитами;

- висока привабливість та доходність кредитування спонукали розвиток жорсткої конкурентної боротьби серед банківських інституцій, при цьому її методи були спрямовані не тільки на максимальне спрощення процедур кредитування, але і на мінімізацію обмежень щодо позичальників. У результаті виникли банківські кредитні продукти, які були доступні навіть для населення з наднизьким рівнем доходів та не відповідали їх можливостям.

Яскраво характеризує вказані диспропорції структура споживчого кредитування в розрізі валют (рис. 4).

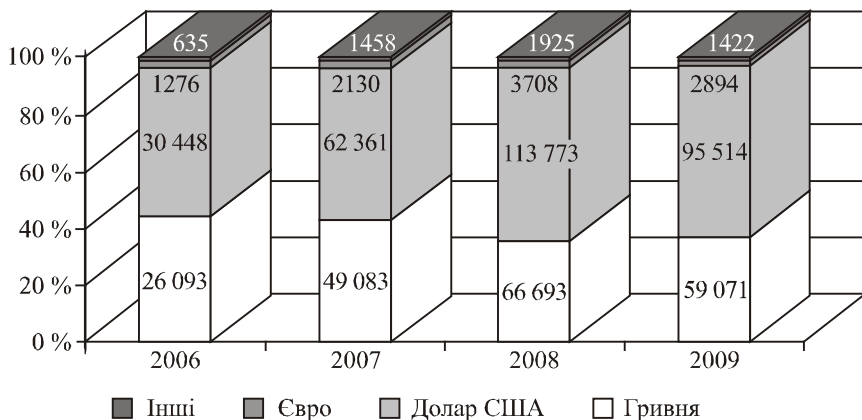

Рис. 4. Структура споживчого кредитування в розрізі валют

Джерело: складено за [2].

Як видно з рис. 4, у період 2006–2008 рр. відбувалося нарощування споживчого кредитування за усіма валютами, при чому, обсяг гривневих кредитів зріс у 2,55 разу, номінованих у доларах США — у 3,73 разу, в євро — у 2,9 разу. Тенденція до зниження обсягів кредитування на початку 2009 року пояснюється, по-перше, жорсткою політикою банків, по-друге, збільшенням кількості достроково погашених кредитів.

У загальному, станом на кінець першого кварталу 2009 року в українському суспільстві склалася ситуація відвертої недовіри до усіх без винятку інститутів фінансового ринку. Високий рівень такої недовіри корелював зі значним дефіцитом ресурсів у всіх без винятку економічних суб'єктів. На нашу думку, в таких умовах, відновлення ефективності механізмів фінансового ринку у трансформації особистих заощаджень можливе тільки у випадку використання потенціалу ринків державних та муніципальних запозичень. Схематично, їх використання в даному процесі виглядає наступним чином (рис. 5).

Рис. 5. Функціональна схема розвитку ринків державних та муніципальних запозичень

Джерело: систематизовано автором.

Виходячи із рис. 5, можна обґрунтувати необхідність наступних заходів, спрямованих на відновлення довіри населення до інститутів та інструментів фінансового ринку через розвиток ринків муніципальних та державних запозичень:

1. На початковому етапі розвитку повинні домінувати інтереси фінансового ринку, а не фіскальні мотиви. Тобто, першочерговим завданням є створення фінансових інструментів, які б забезпечували безумовне виконання емітентом своїх зобов'язань у період фінансової кризи. Тільки такі параметри дадуть можливість розглядати відповідні фінансові інструменти як без ризиків.

2. Основними параметрами фінансових інструментів повинні бути: по-перше, низькі номінали, щоб забезпечити акумуляцію дрібних заощаджень; максимальна ліквідність для підтримання довіри до таких цінних паперів та зниження їх доходності; по-друге, короткі терміни обігу, оскільки тільки так можливо залучити в існуючих умовах ресурси.

3. В питанні первинного розміщення таких фінансових інструментів необхідно виходити з доцільності використання потенціалу державних банків, через філії та відділення яких буде відбуватися розповсюдження.

Реалізація вказаних заходів дасть можливість змінити психологію населення України, забезпечить розвиток як депозитного ринку, так і інших сегментів, орієнтованих на акумуляцію приватних заощаджень. Окрім того, в перспективі держава отримає явні конкурентні переваги над іншими позичальниками.

Література

1. Bank of International Settlements Quarterly Review. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/quarterly.htm>.

2. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Statist/electronic_bulletin/2009/el_bul_042009.pdf

3. Аналіз діяльності емітентів цінних паперів. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/ShowPage.aspx?PageID=303>

4. Підсумки діяльності кредитних установ за 2008 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/pidsumkyKS.pdf>.

5. Інформація щодо стану здійснення тимчасової адміністрації у банках України станом на 27.04.2009.

6. Статистична інформація [Електронний ресурс.]. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 336

А. А. Гончаренко

аспірант кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Бізнес-аналітик ЗАТ «Делойт енд Туш ЮСК»

КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА БАНКУ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ

В статье исследованы вопросы проведения комплексной диагностики компании/банка, раскрыта его сущность, рассмотрены виды и основные этапы данной процедуры. Отмечена исключительная важность комплексной диагностики во время операций по слиянию и поглощению.

The article is devoted to the analysis of carrying out a company's/bank's due diligence, disclosed its substance, main forms and phases of this procedure are viewed. Specified, that due diligence has the key importance in M&A transactions.

Ключові слова: комплексна діагностика компанії/банка (*due diligence*), операції злиття та поглинання (*M&A-транзакції*), фінансовий аналіз діяльності, правова та податкова діагностики, Звіт.

Восени 2009 р. очікується різке похвалення на українському ринку M&A-угод. За прогнозами експертів [1] на цей період обсяг «проблемних активів» у всіх галузях української економіки досягне своєї критичної маси і більшість власників цих активів почнуть їх позбавлятися. Протягом року очікується виставлення на продаж чималої кількості лотів у галузях, найбільш постраждалих від економічної кризи: банківської, страхової, будівельної та інших. Більшість експертів прогнозують, що кількість злиттів і поглинань цього року перевищить торішню, хоча в грошовому вираженні сукупний обсяг угод в 2009 р. скоротиться на 40 % у порівнянні з 2008 р. (коли було злито і поглинено підприємств більш ніж на 9 млрд дол. США).